

EXAMEN VARIARUM LECTIONUM,
QUAS AD TEXTUM JESAIAE HEBRÆUM
ALEXANDRINA VERSIO EXHIBET,

Cujus

PARTEM SEPTIMAM.

CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. ABOËNS.

Modeste sistunt

JACOBUS BONSDORFF,

S. S. Theol. Licentiat. & Adjunct. Ordin.

Et

DAVID CHRISTIANUS STENIUS,

Wiburgensis.

IN AUDIT. MAJORI DIE XVII MAJI MDCCCIV.

h. a. m. s.

ABO Æ.

Typis FRENCKELLIANIS.

EXAMEN VARIORUM LECTIOMUM
QUAE AD TEXTUM HEBRAEUM
ALEXANDRINAE VERSIONIS EXIBENT

Copus

PARTIS SEPTIMAE

Contra Arianos, Irenaeum, Tertullianum, Augustinum

Thomae Aquinatis

JACOBUS BONETCORUS

2. 2. Theod. Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

Augustinus Augustinus Augustinus Augustinus

potuisse hoc nomen cum verbo *mascul. gen. cujus enalla-*
ges exempla plura dedit Celeb. Aurivill. in Diss. de dif-
ferentia numer. § IV. V. Adeoque non audiendi sunt,
qui lectionem mutare volunt. Græci tamen omnes trans-
tulere: ὁ ἀποστέλλων. — בבל h. l. de navibus ex papyro con-
fectis, papyraceis, conf. Chald. Syr. Vulg. Satis probatur ant-
iquæ historiæ scriptores, Ægyptios Æthiopusque usos
fuisse ejusmodi naviculis; & licet non absona prorsus sit
Alexandr. explicatio: ἐπιστολὰς βιβλίωνας, ex adjuncta
tamen legatorum & mittendi idea, convenientius est
naviculas, quam epistolas, cogitare. Superflua est Fabri
conjectura, græcum aliter legisse, scil. בבל a בבל com-
plicare. גי שטש Alex. ἑδνος μετεωρον quasi de statura
corporis procera, gigantibus. Sed fabulam sapit. Opti-
me Aurivill. in Diss. h. l. & Doed gentem longe pro-
tractis tenisque habitantem finibus h. e. amplissimam,
protractam, quia Æthiopum imperium tum temporis la-
tissimum fuit, exponunt. Idem sine dubio innuere vi-
detur epitheton gentis, שרר longe disjuncta, & semota,
ex notione verbi שרר immergendi, occultandi, Arabibus sa-
tis familiari; (Alex. ξενον λαον, quia disitæ gentes utplu-
rimum peregrinæ) nisi forte ex Hebraica incurrandi no-
tione quis gentem incurstantem, latius divagantem expli-
care maluerit. Abrasam vero, cui barba & crines evulsi
sunt, exponere, vetat ipsa forma, ceteris vocabulis ana-
loga. — קר קר robusta, fortissima gens, aut ex usu Arab.
lingvæ tritissimo, cui concinit additum vocabulum מרסס
conculcans, diu vincere solita, aut ex clamore bellico,
quem barbaræ gentes ferocissimæ edere solent; Alexandr.
male premit notionem תשקט expectandi, contrario ta-
men sensu, ἀνελπίζον. Vulg. expectans. Ceterorum con-
jecturis in difficillimo hoc loco explicando superfedemus.

Verf. 4. In summa interpretum diversitate, tutissimum ducimus, sensum exhibere hujus commatis, qualem & textus vulgaris & usus lingvæ receptus præcipere videatur. Supremi Numinis tranquillitatem in adspiciendo hostium (Asfyriaci exercitus) temerario ausu, pulcerrimis adumbrat vates imaginibus serenissimi caloris (diei), exoriente ac corrulicante sole conspiciui, & rorantis sub fervida mense nubis. Quemadmodum enim serenior incalcescit dies, atque calidissimo mensis tempore in altum se erigit nubes terram irrorans, ita etiam Deus populo suo faventissimus ex folio suo cœlesti tranquille adspicit terram, eamque tuetur; & antequam merfis ipsius adpropinquaverit tempus, (quo hostis ille conceptam spem plenissimæ victoriæ quasi maturuisse & fructus belli jam carpandos esse opinabatur) nondum maturo germine aut omphace uvarum, palmites omnes atque propagines excindet Deus, h. e. totum funditus delebit exercitum. Alexandr. habet: ἀσφαλεία ἐστί ἐν τῇ ἐμῇ πόλει, ὡς φῶς καυμάτων μεσημβρίας, καὶ ὡς νεφέλη ὀρεσὲς ἡμερῶν ἀμνητὲ ἐστί. κ. τ. λ. unde patet eum plane deseruisse sublimem de Deo antropopathiam, sed imaginem lucis retinuisse; verba vero צִיִּיר בְּחֶם *fervida mense*, aut aliter legisse (בִּיּוֹם) aut ex sensu tantum explicuisse græcum una cum Syr. & Vulg. itidem patet. Quum autem simili usu obveniat hoc vocabulum חֶם Jer. XVII. 8. Job. XXIV. 19. dubitare licet utrum lectionis varietas h. l. vera sit nec ne.

Verf. 6. Qua via Alex. ad interpretationem verborum צִיִּיר & חֶם pervenerit, quum transtulerit: συναχθήσεται καὶ ἡζεί, non liquet. Corrupto utens codice, sensum dedit atcunque. Syrus autem recte transfert: *omnes bestię terrę dedignabuntur eum*; fastidient, contemnunt horridam cadaverum congeriem,

Verf.

Verf. 7. Ad vocem **ע** priori loco positam, sup-
plendum omnino esse **ע**, quod e textu excidit, non mo-
do sensus manifestus, sed etiam sequens **ע** docet. Bene
Alex. & Vulg. *εν λαοις*. a populo.

Caput. XIX.

Verf. 2. Interpretationi **ע** *implicatio* juvat con-
ferre græcum *επεγεθισονται*, forma licet neutrali posi-
tum, Ceteri vero Activam exprimunt: *excitabo*. Ra-
dix utique habeatur **ע** *spinis circumcingere* irretire.

Verf. 5. Ex græca versione *και πινονται οι αιγυπτιοι
υδωρ το παρα θαλασσαν* — quæ nullum parit commodum
sensum, atque manifesta indicia servat interpretamenti, si-
ve radicis **ע** *bibere*, Cel. Kopp. exponere mavult, ex-
haustas iri aquas maris (*getrunken*) - , insolentior autem
est hyperbole, atque parallelismus ipse perit. **ע**
propr. de aqua stagnante, subsidente, unde *deficere* notat,
conf. Jes. XLI: 17.

Verf. 10. Formæ **ע** valde dubia, quia Vete-
res varie eandem exposuerunt; Chald. machines textorias,
unde cum plerisque Mich. Kopp. & novissime quoque Paulus
de textrinis, in quibus Aegyptii fabricabantur illa opera in v.
præced. memorata, aut de ipsis personis fabricantibus inter-
pretantur, invito tamen & poetico stilo, qui inanes tau-
tologias minime pati possit, & usu loquendi Hebræo-
rum tam in hoc quam parallelo vocabulo **ע**. Vix e-
nim dubitari potest, indicari eos, qui Zythum & cerevi-
siam, (potum) parabant, maxime cum Herod. & Plin. te-
stentur, Aegyptios ex hordeo cerevisiæ genus parasce,
immo multum lucri inde cepisse, atque Alexandrinus i-
pse interpres, quocumque Syrus consentit, locutionem **ע** **ע**

levissima mutatione Schin & Sin in כִּשׁ *παντες ποιοντες* τοις ζυθου transtulerit. Quod si hoc omnino lingvæ genio & historiæ convenire judicabitur, requirit idem lingvæ usus & parallelismi natura, ut verbum כִּשׁ quod vulgarissimum est in notione *bibendi*, h. l. ubi rariori forma כִּתֵּשׁ exstet, aut de ipsis locis, ubi potus parabatur, aut de *hominibus potum parantibus*, cum Celeb. DATH. Nov. Svec. Metaphr. explicemus, quanquam ipsius Alexandrini auctoritas desit; nam verba *εργαζομενοι ταυτα* redolent radicem כִּשׁ & scriptionem ambiguum hebræogræcam. In omnibus autem obscurioribus formis, parallela dictio quæ usitator sit, fundamenti ponatur loco, oportet. cfr. DATH. DOED. ad h. l. Atque phrasis: *potum, cibum parare* e s. p. ex idiotismo lingvæ Hebr. rite dicitur, non autem mercedem facere; & si vel maxime hoc concedatur, deest tamen ipsa res, e qua quæstus parandus sit, nam כִּשׁ אֲנִי præeunte Græco: *λυπηθησονται και τας ψυχας πονεσσει*, duplicem exprimente sententiam, aliter vix explicari poterit, quam in participiali forma verbi כִּשׁ de animi anxietate, ut priori כִּשׁ מֵרָעָה respondeat, (*εν λυπη*); Sensum itaque sic constituere licebit: *potum parantes contristati erunt & qui Zythum conficiunt, animo dolebunt.*

Vers. 13. פֶּנֶת propr. *angulus*, hinc quicquid robustum & princeps fuerit in aliqua re & multitudine. Quare commode omnino *Principem* h. l. denotare poterit, ex frequenti prosopopœia, ut insuper contextus membrorum antecedentium requirit. Alexandr. quem Celeb. DOED. sequitur, prætermisit hoc vocabulum, aut cum פֶּנֶת commutavit. *κατα φυλας. per nomos.*

Vers. 18. Satis dudum probarunt Eruditi, textum Hebræum עִיר הָהָרִים verissimum esse & Leontopolin urbem, in nomo Heliopolitano sitam, significare, prout
Agu.

Aqu. Theod. & Syr. rite intellexerunt. Aliam quidem lectionem חרן præferunt nonnulli cod. cum Vulg. Symm. & Ar. immo Complutensi Alex. *αρχες*, quos sequitur Lowth, Walth. Paul. Heliopolin, Solis urbem indicantes, sed præter rem & historiam. Mirum autem est, unde Alex. vulgatioꝝ lectio *πολις ασεδεκ* *urbs justitiæ*, emanaverit, præsertim cum Arabs ipse eam deseruerit, urbem solis cogitans. Veram autem esse lectionem hanc *ασεδεκ*, extra dubium posuit Grabe & Brejtinger, nec varietatem quandam ex patribus Ecclesiasticis annotavit Stroth.

Caput. XXI.

Verf. 1. Inscriptiones oraculorum Jesaiæ non quidem omnes ex ipsius manu profluxisse, asserere propter defectum historiæ istius temporis possumus, interim tamen fide dignas & satis antiquas, immo omni recentiori conjectura superiores maxime esse, jure postulamus. Alexandrinus solus non expresse plenum hujus carminis titulum *ספר יס*, sed *ס* omisit. *οραμα της ερημ.* Ceteri autem vario modo textum tuentur; & satis constat, Babylonem utpote non modo ad desertum Arabiæ ex occidentali & Australi parte atque maxime stagnofo loco sitam, sed etiam Euphratis fluvio quotannis inundatam, aliis quoque Scriptoris *Mare* appellatam fuisse. conf. Jer. LI. 36.

Verf. 2. Textum *כביר בוגר* *peccator peccat*. Alexandr. *ὁ αθετων αθετερ*, tanquam identicum nimis judicarunt nonnulli, adeoque alterum nomen accusativi loco habuerunt, in eum fere sensum, quem Symmach. dedit: qui jam antea decepit & fraudavit alios, eum alter decipiet, vel decipietur *αθετων αθετεται, ὁ ταλαιπωριζων ταλαιπωρει*. Quis vero in stilo poetico repetitiones recusabit, omnibus lingvis ac gentibus communes: *furit furibundus, servit tyrannus, opprimit oppressor.*

Verf. 5. Dubius non est receptus textus nec ejusdem sensus. *Ungere clypeos* erat antiquissimus mos, ut eo agiliores evaderent. Regerunt nonnulli, vix sub nocte fuisse opportunum tempus huic perficiendo negotio, sed quominus in stilo poetico sic representari possit, quid est quod impedit? Græcus habet: *ετοιμασατε θυρεας*, demto tantum tropo; nam lectio, quam DATH. præfert: *ανασπασασθε*, per errorem illata est, absque codicum testimonio, quare nec Alex. provocari tantisper potest pro mutanda lectione *משח* in *כשח* *prebendite*.

Verf. 7. Suspicionem quandam in hodiernum textum movere quidem posset, quod Antiqui fere omnes vocabulum *רכב*, posteriori membri parte obvium, interpretati sint, quasi in Particip. forma *רכב*. Sic v. c. Alexandr. constanter vertit: *ειδον αναβατας ιππεις δυο, και αναβατην ονε και αναβατην καμηλην*. v. 9. *αυτος ερχεται αναβατης*. Sed omnis hæc facile tollitur suspicio permutatæ lectionis, si modo observemus *רכב* proprie omnem signare *vecturam*, sive curruum adminiculo sive equitando ea fiat, atque apud Græcos sæpius equitare dicitur pro curru bellico vehi. Non ergo necessitas ulla erit, tantum de curribus cogitare, & camelos, asinosque curribus junctos comminisci, quod contra orientis morem esse rite observat DOED. Pro duplici enim vectura, primum *רכב* junctum cum *פרשים* omnino de currubijugo, binis equis vecto, sumendum est, atque ita Chald. Vulg. rite explicuere, posterius vero ad camelos & mulos accomodatum, non solum vecturam, omnem sarcinarum, his animalibus imponi solitarum, verum etiam equitatum designabit; non ergo currus notio, retineri aut his obtrudi verbis debet. Immo per se patet, omnem vecturam asinorum & camelorum equitando, & sine curribus factam esse. Probabile omnino est, antiquos omnes non tam aliter

liter legisse quam diverso modo ex usu loquendi interpretatos esse, nec propterea ulla opus est textus mutatione. Ipsa vero descriptione prophetica graphicis depingi coloribus Perlarum Medorumque exercitum, magno asinorum & camelorum comitatu terribilem, Baby-lonica vero civitati perniciem minantem, nemo non agnoscat; & frustra sunt, qui vaticinium hocce aut Jesaiaæ abjudicant, aut sinistre ad vagam quandam imaginem referunt.

Verf. 8. Ad nomen *לֵאיוֹן* *leonis* subintelligatur oportet, particula similitudinis כּ, uti bene Chaldaeus. Græcus vero interpres verborum dubia scriptione illusos, retinuit eandem in versione, quasi nomen speculatoris esset, καλεσσαν Ουραν.

Verf. 13. Inscriptionem כְּעֵר בְּעֵר omnes habent versiones antiquæ, excepta Alexandrina, cujus ex auctoritate LOWTH, CUBE e textu eliminare student, sed præter rem. Sublequens כְּעֵר בְּעֵר in silva (sylvestri tractu) *Arabie* similiter contextui convenienter ponitur, nam nullum commodum, sed identicum funderet sensum locutio; pernoctare nocturno tempore, vespere, ut potius merito requiritur nomen loci, ubi pernoctarent catervæ Dedaniticæ.

Verf. 14. קָרַט in Imperat. forma legendum est, monente DOED. ex antiquorum fide, & contextu, ΑΙ, αρε-
τοις συναντατε τοις φευγεσι.

Caput. XXII.

Verf. 1. גִּיא חֲזוֹן *vallis visionis* I. e Hierosolyma. Alex. transtulit Σιω manifeste ex errore scriptio-
nis Hebræogræcæ; alias enim vix permutare litteras; & *quis-*

tuisset. Simili illusione Prov. IV: 21. Hebræum ירלָא
recedant dedit κλεισθῆναι, quasi ירלָא, Gen. XLIX: 24. ירלָא
corroborata sunt, ἐξελυθῆναι qu. ירלָא Jes. XXXIII. 18 ירלָא
συναβλεψαντες qu. ירלָא, Contra vero Pl. XXXII. 8. ירלָא
consulam ἐπιστηναι qu. ירלָא.

Vers. 8. Difficillimum locum ex suo ingenio expli-
 cuit Græcus: καὶ ἀνακαλύψαι τὰς πυλᾶς ἰδοῦ. quum in
 Hebr sit: *retexerunt* (hostes scilicet) *operimentum* Juda h. e.
 præsidia & munitiora loca occuparunt, quod non de ipsa
 Hierosolymorum urbe, nondum expugnata, intelligen-
 dum videtur, sed de ceteris oppidis, quæ dudum hostis
 Assyrius ceperat; Pro ירלָא sine dubio cogitabat ירלָא—;
 de portis autem Sioniticæ urbis non esse mentionem, ex
 sequent. vers. 9. 10. uberrime patet.

Vers. 14. Non quidem multum interest, utrum ירלָא
 simpliciter sumatur in constructione cum proxime sequent.
 uti Alex. & Syrus prætulerunt, ἐν τοῖς ὡς κυρίῃς (ταῦτα ε-
 σὶν ἀνακαλυμμένα) aut secundum vulgarem textum cum
 affixo 1 pers. & Elliptice ad Deum referatur: *omnia hæc*
in auribus meis revelata h. e. me non latent; quum ve-
 ro Propheta Cap. V: 9. eadem syntaxi usus fuerit, &
 Vulg. Chald. idem cum textu senserint, haud e re tanto-
 pere fuerit, masorethicam sollicitare lectionem; conf. an-
 not. ad cit. loc.

Vers. 15. ירלָא nomen dignioris alicujus muneris in
 aula Hiskia, utpote *præfecturæ thesaurorum* aut *palatii Re-*
gii. Alex. cogitasse videtur ירלָא πατοφοριον. Vulg. Sym.
 Aqu. σκηνην, σκηνοποιων. *habitans in tabernaculo*. Syrus ve-
 ro consultius duxit verba Hebr retinere, & Chald. rite
 explicat de *gubernatore*. — In fine hujus versiculi legunt
 omnes antiqui, inter quos Alexandr. καὶ εἶπον αὐτό,
 ירלָא ירלָא, atque summa probabilitatis specie sese hoc
 com-

commendat additamentum, sine quo bene coherere oratio minime possit. Etenim si vel maxime concedamus, in ligato s. poetico stilo ejusmodi phrasés abesse posse, in historico tamen difficulter toleretur; quis enim nescit, universam hanc propheticam declamationem prosaicam esse, in eo præsertim occupatam, ut tristem describat Judaici regni statum, sub obsidione Assyria. Neque cogitari bene potest, omnes ex Antiquis hæc verba de suo ingenio addidisse, aut tanquam glossam codicis cujusdam marginalem adoptasse; tum enim discrimen quoddam necessario obortum fuisset, Jam vero amicissime conspirant.

Verf. 16. Affixæ 3 perf. conspiciuntur in מִשְׁכָּן וְלִי וְכִנֹּרֹת; Alex. Vulg. Syr. in secunda perf. exprimunt. Non tamen lingvæ genio repugnat differentia personarum, ut Glasius in Philol. S. pluribus probavit exemplis.

Verf. 24. Annotavit Dathius ad h. l. allegoriam esse extendendam ad omnes Eljakimi propagines posterosque, qui quasi clavo suspensi nihil aliud significarent, quam gloriam se consecuturos esse de insigni ejus stirpe. Cui singulari & perquam hyperbolica sententiæ ansam primum dederunt Veteres Interpretes nonnulli v. c. Alex: αὐτο μικρὸν εὐαὶς μεγάλῃ. Chald. Symm. qui omnes, vocabuli מְשֻׁלָּשׁ Biblico, de posteris frequentato decepti, parallelam vocem מְשֻׁלָּשׁ eodem modo explicuere. Quam vero inaudita & sine ullo exemplo ex scriptoribus Orientalibus, immo absorta & durissima est hæc ipsa allegoria, soli conjecturæ nec illi probabili innixa. Longe probabilius transtulit Vulgat. *Vasorum diversa genera* atque Syrus in genere de *pretiosis* quibuscunque rebus. Dubitare tamen licet, utrum de vasibus aut vestibus pretiosis hæc vocabula sumantur. Lucem adferat necesse est dialectus Arabica, cui non modo מְשֻׁלָּשׁ de *ornatiori vestimento* sed

etiā *מִיָּדָה* totidem verbis de *cidaride* usurpatur. Quid quāso aptius in universa hac imagine erit, quam vestimenta pretiosissima adpendi principis laudati clavo. Sequentia verba sistunt alium apparatus, vasorum & suppellectilium. Ipsum consilium vero & applicationem allegoriæ Propheticæ hunc in modum eleganter effert acutissimus Doed. "Eljakimum ad honores evectum generi suo maximum decus conciliaturum esse, & tantam auctoritatem consecuturum, ut omnes maximi & minimi, nobiles atque ignobiles ej adhæreant."

Caput. XXIII.

Verf. 1. Vel hinc lucidissime patet cuique, textum hebræum cum versione Alexandrina conferenti, quam corrupto multis in locis ac dubio e codice græcus translulerit. Verba enim textus: hunc sensum allatura: *ejulate vos naves Tartesi, nam vastata est (Tyrus) ita ut nec domus nec introitus amplius sit; e terra Chittiorum hoc annunciatum ipsis est*, sic pervertit græcus: *ολολυζατε πλοια Καρχηδονος οτι απωλετο και ενετι ερχονται εκ γης Κιτιαιων, ηκται αιχμαλωτος*. Quod propterea attulimus, ut pateat, quam inconsultum sapius sit, ex hoc fonte textum corrigere velle. Rimandus tamen est, & cum ceteris conferendus interpretibus antiquis, si pretium quoddam eidem statuatur, uti certe statui possit.

Verf. 3. Nomen fluvii Ægyptiaci, Nili, fuit *נהל* *Schibor* ex nigro suo colore, quem limus ex inundatione fluvii ortus inducit. Græci appellant *μελας* & *Melo* Lat. proinde nulla Cel. CUBE fuit necessitas lectionem textus mutandi in *נהל* quia Alex. *σπερμα μεταβολων* vertens, sic verba sibi repræsentabat. Merces Ægyptias præfertim ex agrorum proventu redundantes transportabant Phœ-

Phœnicii mercatores ad gentes Mediterranei maris vicinas plerasque.

Verf. 4. Non tam discrepante textu quam sensu eoque non prorsus incommodo, quin eleganti, nonnulli interpretes antiqui interpretati sunt verba *עַל הַיָּם* de fremitu maris. *η δὲ ἰσχυρὰ τῆς θαλάσσης εἶπεν.* Alex. *fortitudo maris* Vulg. Chald. eosque secutus Korre, in ceteris vocabulis, formam verbalem i pers. ad secundam commutare gessit. Nihil vero impedit quominus *munitionem maris* de ipsa Tyro, ad mare sita atque munitissima exponamus, quemadmodum Babylon nomen suum ex deserto adjacente cepit. Elegantissima enim prosopopœia fingitur mare ipsum & urbs maritima, Tyrus, tanquam sterilis mater, quæ nullos olim parturiet ac educabit filios, hoc vero est, nullas amplius emittet colonias ad maritimas oras latissimas, ut quondam sub floreute sui imperii statu emisit. Vastata civitas, in ultimo constituta discrimine, queribunda sistitur a Poeta voce, sortem suam deplorans infelicissimam. Per se vero patet, verba *יְהִי* cet. futuri temporis inferre ideam, ex frequentī hebraicæ lingvæ syntaxi, quam pluribus definivit exemplis Glasius in *Philol.* S. p. 304. Schrœder. in *Instit. ad fundam.* L. H. p. 37. Atque hunc in sensum rite transtulit Chaldæus: *יְהִי* o utinam, non conciperem cet. adprobante Doed. & Nov. Sv. Metaphraсте.

Verf. 10. In difficillimo hoc loco nihil quidem opis ex Alexandr. versione arcesſi poterit, quæ habet: *εργαζε την γην σε, και γαρ πλοια εκατι ερχονται εκ Καρχηδονος,* quamquam Mich. in Bibl. Or. P. XIV. *Anb.* multis egit, ut ex turbido hoc fonte sensum eliceret, neque Vulg. & Chald. conferre multum refert; omiserunt enim penitus Tartesi nomen & pro eo posuerunt *mare*, Syrus autem cum textu conspirat, immo etiam sensum verborum ab-

frustorem paullo, explicat. Filiam Tartesi nuncupatam Tyrum postularunt LOWTH DATH WALTH. HOHEIS, propterea quod, post Tyri destructionem, Tartesus instar metropolis Tyrii populi haberi potuerit, vel propter conjunctionem commerciorum, *fili*, *socii* nomine Tyrus, generaliori sensu appellanda fuerit. Hæc ipsa ergo gens, fluvii instar permeantis, e terra migratura, cingulum suum utpote summum amisississe ornamentum sisteretur. Verum enimvero quam difficilis & usui Hæbræorum loquendi inimica hæc sit explicandi methodus, non opus est multis probare argumentis. Constans est vocabuli בתר & בת syntaxis sive absolute de urbibus quibuscunque, per propopoiam Orientalibus familiarem, filiarum, virginum imagine celebratis, sive in constructione cum aliis nominibus, de coloniis filiarum instar disseminatis atque plantatis, quo sensu vates hujus carminis, v. 12. Tyrum, filiam Sidonis describit. Atque manifestum est, vocabula בת & שרש non esse invicem conjuncta, sed separatim sumenda; adeoque Tartesus absolute posita, filia nuncupatur, quia Tyria colonia erat, nunquam vero Tyrus ejusdem filia salutatur. Multo ergo faciliorem & veriore, post alios adoptavit Cel. KOPPE interpretandi modum de ipsa Tarteso. Præstruatur enim, quod tam ex rei natura, quam antiquioris & recentioris quoque ævi exemplis, civitatum nempe colonias condentium, & ab ipsa Josephi historia de subjugatis Citiensibus sub Tyro, veris similiter colligi poterit, Tyrum dure & male cum suis coloniis egisse, num alienum erit judicare, Tartesenses, de Tyri excidio utpote grato illis & fortunato eventu, magnopere lætatum iri, quod jugum a se excutere durissimum jam possent. Posita hac maxime probabili sententia, solvatur necesse est nodus, quem verbanectere videbantur. *Transi jam instar fluvii, terram tuam, tu filia Tartesus; nullum cingulum (repagulum) tibi amplius re-*

moram obicit; liberati a iugo patriæ terræ, vestras agite res feliciter, Tartesi incolæ. מִן מִן *cingulum*, symbolica notione designabit antiquam servitutem & oppressionem quam a Tyro patiebantur.

Verf. 13. Simili modo ad h. l. hallucinatur Alexandrinus, integrum præterea membrum penitus ressecans, adeo ut nihil liquidi ex ejus testimonio derivari possit. καὶ εἰς γὰρ χαλδαίων, καὶ αὐτὴ πηγαία ἀπὸ τῶν ἀσσυρίων, ὅτι ὁ τοῖχος αὐτὸς πεπτῶκεν. Ipsa textualis quidem scriptio, probantibus ceteris Ant. versionibus, indubia, in sensu autem constituendo hærent interpretes, maxime propter insolitam phrasin יִסְרָאֵל יִסְרָאֵל & ambiguitatem אֲשֻׁר, quo referatur, sive ad antecedentia sive consequentia. Placet vero nobis, (brevitati studentibus) eam tantum adferre rationem, quæ Doederleinio probabilitalis specie se commendare visa fuerit. Negari nequit, יִסְרָאֵל אֲשֻׁר licet inusitatus sit, tamen de vastatione eodem jure dici posse, ac Latinorum *sternere* ruinam adferre; *fundare ad ruinam* nihil aliud erit quam, *funditus delere*, ruinæ parare, quemadmodum parallela dictio sequentis membri שָׁמָּה לְמַפְלָה, aperte innuit; Neque probabile est, scriptorem simillimas has locutiones diverso de subjecto usurpasse. Chaldaea gens fortissima funditus delebit eam (Tyrum), tures suas exploratorias contra eam, parabit, palatia ejus destruet & in ruinam vertet. Asfuris vero nomen quod attinet, ad præcedens לֵא הִיא referunt hoc sensu: gens quæ non fuit Asfur, h. e. dissimilis ab Asfure, eo longe potentior; quasi propheta eo ipso designasset Assyriam gentem, jamjam a Babyloniis Chaldaeisque devictam fuisse, Chaldaeos vero in comparatione cum Assyriis, qui antea jam Salmanasare duce Tyrios bello infestaverant, longe formidolosiores fore atque feliciori pugnatueros omine (prout Arabs de suo addidit.) Verum

tamen dissimulandum non est, scrupulos quoque huic laudatæ interpretationi moveri posse, vel inde quod eadem sententia bis repetatur, quæ identitas parum stilo convenit poetico, vel quia ordinem in ipsa descriptione pulcherrima aliquantum videamus turbari, si ponamus ruinam totalem describi, antequam ipsa oppidi speculatio & expugnatio fuerit adumbrata; omnis autem pœsis ad verisimilitudinem, probabilitatem & ordinem exigenda est, quantum fieri possit. Quum porro insolita in omnibus fere scriptoribus sit phrasis, similis huic: *gens non est Assur*, contra vero de ignobili gente dicatur eam *non esse*, (vix nomen tueri, mereri) e. c. Deut XXXII. 21. quod Lowth Paulus afferunt, tamdiu retineamus vulgarem interpretationem & verborum distinctionem, quam Vulg. & Chaldæi tuerentur *Chaldæi, populus ignobilis, quem in desertis* (incultis locis צִי) *wagantem Assyrii fundarunt, turres exstruent, in palatia ejus* (Tyri) *ruent, atque in ruinam redigent.*

Capit. XXIV.

Verf. 4. טְרוֹם עַם הָאָרֶץ — bene Alex ὀψῆλαι τῆς γῆς. *Principes quilibet in populo* h. e. procures civium langvescunt. Tanto minus ergo mutationem quandam verba patiuntur, sive sic ut מ in טְרוֹם habeatur instar præfixi, *de altitudine sua populus* — sive seorsim sumendo עַם populum & טְרוֹם altitudinem h. e. procures (ut Mich allesbohe, und dass gemeine volk mit ihm schmachtet) quanto certius sit, idiotissimum lingvæ (*altitudo populi*) abstractum pro concreto ponentis, usitatissimum esse, & quia frigidiusculum foret dicere: *populus langvet ex altitudine sua.*

Verf.

Verf. 6. Forma חרר, five referatur ad vulgarem verbi חרר notionem *comburendi*, five Arabicam *decrefcendi*, *imminuendi*, fenfus oritur aptiffimus, nec alium exhibuerunt antiqui, licet differant tropo. Alex. πτωχοι εσονται. Chald. ܡܕܝܢܬܐܢܝܢ consumuntur, Symm. ἐκτετυχαίνουσιν-ται cet.

Verf. 11. Emphatica & eleganti dictione, describit vates instantem populi miferiam. ערבה כל שמחה *ad vespertam inclinavit omne gaudium*, occidit instar nutantis diei, ita ut amplius non inclarescat. Similitudo vesperscendi satis nota, quare inutilis est nonnullorum Criticorum opera textus lectionem cum ערבה *transfit*, permutandi; Et enim qui adferuntur, pro hac lectione, testes, Alex. (πενανται πασα ευφρανση) Vulg. (*deserta est omnis latitia*) tropum deseruisse tantum videntur, non autem aliter legisse. Neque ex Syro, qui vocabulo כמלז usus est, quidquam argumenti sumatur. Quia vero vocabulum ער, in nominali forma frequentatum notione *vesperæ*, in verbalibus illis eam ut plurimum amisisse iudicarint interpretes, alii ex Arabismo *recedendi* ideam, ex samaritana Dialecto alii *exulandi* vim huic accommodarunt formæ. Sed non penitus deperditam fuisse primariam huius verbi significationem, aperte testantur loca Jud. XIX: 9. *dies remisit ad vesperscendum*, 1 Sam. XVII, 16; Quare vespersæ imaginem merito retinemus, confirmandam sine dubio ex alio synonymo vocabulo שח Jof. XLXVI: 11. ubi malum inopinatum confertur cum crepusculo.

Verf. 15. Ambiguam vocem ארם plane omisit Græcus interpres; & cum eo Arabs. Seniori enim avo codici Pachomiano addita est glosa ἐν τοῖς νηοῖς, bis repetita phrasi, quam Rev. Lowth restituendam censuit, præter rem. In summa vero criticorum varietate, optimum fortassis erit ארם *de Septentrionalibus regionibus*, &
Ba-

Babylonici imperii vastissimi urbibus versus septentrionem, in quibus exules Israelitarum dispersi habitabant, exponere, quod pacto parallelum erit *insulis maritimis*. Vulg. Chald. Syr. de מן luce, laude, doctrina, tropice sed sine sensu peridoneo interpretati sunt.

Verf. 16. Verba textus מן מן propter difficultatem omisit Alexandr. addidit Origenes το μυστηριον με εν εμοι; ex Veterum omnium fide & Chaldaica verbi notione, quam plerique huic adsignant vocabulo; quasi vates dixerit: quod arcanum & a nullo mortalium cognitum fuit, id mihi jam innotuit. Melius ex Hebraismo: *afflictio, dolor mihi*. O, grave infortunium! conf. DATH ad h. l.

Caput. XXV.

Verf. 1. מן & מנה invicem juncta, simili syntaxi ac Jes. III: 1. משען & משען, ad indicandam omnimodam veritatem jure referuntur, adeoque nulla opus est punctorum mutatione, quasi מן adverbiali sensu hic positum esset, quemadmodum Antiqui translatore Vulg. Syr. & Alex. (μὴ γένοιτο) prater necessitatem legisse videntur, frustra iis adstipulante MICH.

Verf. 2. Scribarum errore irrepsisse מ in מ ע ר initio versiculi pro ה, Celeb MICH. DATH. cet. est sententia; quin tamen ei suffragari possumus, vetat frequentissima Hebraicae linguae syntaxis, מ sive negativo sensu adhibens in constructione cum aliis vocabulis; sive etiam pleonastice, eundem in modum ac ה saepius, & ה, unde limpida fuit oratio: ab ipsa hac urbe acervum fecisti h. e. urbem in tumulum & acervum rudерum redegisti, penitus destruxisti. Eundem quoque veteres omnes exprimunt, sensum, eodem textu sine dubio utentes,